

Broedende grote meeuwen in de gemeente Zedelgem

Eric Stienen [erik.stienen@inbo.be - Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek] en Hans Matheve [Universiteit Gent, Vakgroep Biologie]

Kleine mantelmeeuw - Glenn Vermeersch

De laatste jaren is er veel veranderd in de Vlaamse broedpopulaties van zilver- en kleine mantelmeeuw, veder 'grote meeuwen' genoemd (Stienen et al. 2017). Tot 2013 broedden beide soorten verder uitsluitend in Zeebrugge en Oostende, maar door (i) vernietiging van belangrijke delen van hun broedhabitat en (ii) verstoring door de vos kwamen die populaties (en vooral die in Zeebrugge) vanaf 2012 onder grote druk te staan. Als

gevolg hiervan nam het aantal broedparen in Vlaanderen na 2011 (toen er 7827 paar grote meeuwen in Vlaanderen broedden) in eerste instantie sterk af. In 2014 bereikte de meeuwenpopulatie een dieptepunt en broedden er nog 2809 paar grote meeuwen in Vlaanderen. Hoewel het aantal broedparen afnam, nam het aantal broedlocaties sterk toe. De meeuwen die niet meer in Zeebrugge terecht konden, gingen op zoek naar alter-

natieve broedplaatsen (zie Stienen et al. 2017 voor meer details). Er ontstonden nieuwe kolonies en op sommige plaatsen werd er ook solitair gebroed. Onder andere in Brugge, Oostende en Zedelgem ontstonden grotere kolonies van meer dan 100 broedparen. Daarnaast werden in vrijwel alle kustgemeentes, waar tot dan toe nog geen meeuwen gebroed hadden, vanaf 2010 kleinere aantallen (vaak solitair) broedende meeuwen vastgesteld. Waarnemingen van gekleurringde individuen maakten duidelijk dat vooral Zeebrugse meeuwen zich hadden verspreid over de Vlaamse kust (Stienen et al. 2017). De Oostendse meeuwen daarentegen blijven voorlopig meer trouw aan Oostende, maar hebben zich wel deels verplaatst binnen de gemeente. Ook in het binnenland, met name in Gent en Antwerpen, namen de aantallen toe maar die toename is waarschijnlijk niet gerelateerd aan de veranderingen aan de kust. Hier werden immers tot nu toe nog geen broedgevallen vastgesteld van gekleurringde meeuwen afkomstig van de kust (Stienen & Martens 2016, Stienen et al. 2017). Vanaf 2015 neemt de Vlaamse populatie weer toe en in 2017 broedden er bijna 5000 paar grote meeuwen in Vlaanderen.

INBO probeert de veranderingen in de meeuwenpopulaties zo goed mogelijk op te volgen. Er worden tellingen gedaan in de belangrijkste kolonies, er worden gegevens verzameld over het aantal gemelde nesten in de woonkernen van de verschillende kustgemeentes en het aantal kuikens dat wordt binnengebracht bij de verschillende Vogelopvangcentra in Vlaanderen wordt jaarlijks opgevraagd. Alleen de kolonie in Zedelgem werd tot 2017 nooit geteld. Weliswaar was bekend dat er hier sinds 2012 grote meeuwen broedden, maar het exacte aantal broedparen was onbekend. Er waren schattingen bekend van de grootte van de Zedelgemse populatie, maar die liepen uiteen van enkele tientallen tot duizenden broedparen. Er was bovendien geen informatie beschikbaar over de soortsaanstelling noch van de herkomst van deze individuen.

Op vraag van de milieudienst van de gemeente Zedelgem is op 10 mei 2017 een telling uitgevoerd van het aantal broedende meeuwen in de gemeente Zedelgem. Er werden vier verschillende locaties bezocht, telkens daken van bedrijven waar in eerdere jaren broedende meeuwen waren vastgesteld. De betrokken bedrijven (CNH Industrial, Packo Agri, Packo Inox NV en M-Design Benelux BVBA) hadden toestemming gegeven om hun daken te betreden of eventueel middels een hoogtewerker de daken te mogen overzien. Op de aanwezige daken werd het aantal nesten met eieren geteld (lege nesten werden niet meegerekend) en werd de verhouding tussen de soorten geschat. Als er gekleurringde meeuwen werden gezien werden de ringcodes afgelezen met een telescoop.

Zilvermeeuw - Glenn Vermeersch

Resultaten

In totaal werden er 296 nesten geteld, waarvan 204 (68,9%) van kleine mantelmeeuw en 92 (31,1%) van zilvermeeuw (Tabel 1). De meeste nesten (78% van alle nesten) werden aangetroffen op de daken van CNH Industrial. Op de daken van de overige bedrijven waren de aantallen eerder beperkt.

Tabel 1. Aantal nesten van kleine mantelmeeuw en zilvermeeuw per locatie in de gemeente Zedelgem in 2017

Locatie	Kleine mantelmeeuw	Zilvermeeuw	Totaal
CNH Industrial	160	71	231
Packo Agri	29	8	37
Packo Inox	12	9	21
M-Design	3	4	7
Totaal	204	92	296

Er werden 6 individuen afgelezen die een blauwe kleuring droegen afkomstig van het ringproject van het INBO en 3 individuen van het project van Roland-Jan Buijs (Nederland). De geringde meeuwen waren deels afkomstig uit de kolonies in Zeebrugge en Oostende, en deels uit kolonies in het zuidwesten van Nederland (zie Tabel 2). Eén individu was geringd in Zele-Heikant waar zich echter geen broedkolonie bevindt. Deze meeuw werd als adult geringd in mei 2014 en was waarschijnlijk op foerageertocht vanuit een kolonie in Zuidwest-Nederland.

Van ringaflezingen in de kolonies van Zeebrugge en Oostende weten we dat het vooral de jonge vogels zijn, die een viertal jaar nadat ze geboren zijn op zoek gaan naar een nestplaats in de ruime omgeving van hun geboorteplek (Stienen et al. 2017). Dat lijkt hier ook het geval te zijn. Een behoorlijk deel van de aflezingen in Zedelgem betreft namelijk vogels die geringd zijn als kuiken (pullus) en die daarna nooit zijn waargenomen op hun geboorteplek noch in andere kolonies. Wanneer een individu eenmaal een nestplaats heeft gekozen, blijft die in principe trouw aan de gekozen nestplaats. Alleen in het geval dat de nestplaats verdwijnt of er sterke verstoring plaatsvindt, wordt er wel veranderd van nestplaats. Het is daarom opvallend dat er in Zedelgem ook drie meeuwen werden gezien die in het verleden in Zeebrugge hadden gebroed of tenminste in de broedperiode regelmatig in Zeebrugge waren gezien. De kolonie in Zeebrugge heeft vooral vanaf 2012 sterk te lijden gehad onder verstoring en predatie door vossen

en bovendien verdwenen er na 2013 grote stukken historisch broedgebied (Stienen et al. 2017). Blijkbaar heeft een deel van de verstoorde vogels een nieuwe nestplaats gevonden in Zedelgem. Stienen et al. (2017) hadden al vastgesteld dat er na 2013 relatief veel Zeebrugse vogels waren verhuisd naar allerlei gemeentes langs de Belgische kust of zich hadden aangesloten bij bestaande kolonies in het noorden van Frankrijk en het zuidwesten van Nederland. De connectie met Zedelgem is dus nieuw. Overigens komt het aandeel van kleine mantelmeeuw in de meeuwenpopulatie (69%) ook goed overeen met de soortensamenstelling in Zeebrugge, waar de verhouding al 15 jaar rond de 70% kleine mantelmeeuw schommelt (Stienen et al. 2017). Het is dus aannemelijk dat de ringaflezingen een behoorlijk representatief beeld geven van de herkomst van de Zedelgemse populatie en dat die kolonie voor een belangrijk deel is ontstaan door verplaatsingen van jonge en volwassen vogels afkomstig uit Zeebrugge.

Tabel 2. Informatie over de herkomst en leeftijd van de gekleurde grote meeuwen die in Zedelgem werden afgelezen.

Code	Soort	Ringplaats	Leeftijd bij ringen & jaar van ringen	Opmerking
Blauw 10	Kleine mantelmeeuw	Zele-Heikant, België	adult 2014	
Blauw CYAF	Zilvermeeuw	Zeebrugge, België	pullus 1999	broedend te Zeebrugge van 2009-2013
Blauw DVAK	Kleine mantelmeeuw	Zeebrugge, België	pullus 2006	
Blauw LVAL	Kleine mantelmeeuw	Zeebrugge, België	pullus 2009	gezien te Zeebrugge in 2014
Blauw NLAZ	Kleine mantelmeeuw	Zeebrugge, België	adult 2011	broedend te Zeebrugge van 2011-2012
Blauw TSAP	Kleine mantelmeeuw	Oostende, België	pullus 2011	
Blauw YNAN	Zilvermeeuw	Zeebrugge, België	pullus 2012	
Rood T5	Kleine mantelmeeuw	Moerdijk, Nederland	pullus 2007	
Zwart DC	Kleine mantelmeeuw	Vlissingen-Oost, Nederland	pullus 2008	

Problemen en maatregelen

Via gesprekken met medewerkers van de betrokken bedrijven werd duidelijk dat alle bedrijven in meer of mindere mate last ondervonden van de broedende meeuwen.

- Bij CNH Industrial was er sprake van een ophoping van etensresten en nestmateriaal op de daken die door de meeuwen werden gebruikt. Het bedrijf zou jaarlijks enkele containers met afval moeten afvoeren. In de kuikenfase was er bovendien soms sprake van agressie (schijnaanvallen) ten aanzien van medewerkers en sprongen er wel eens kuikens van de daken die dan op de rijweg liepen en werden doodgereden.
- Bij Packo Inox en Agri stoorde men zich vooral aan de uitwerpselen en waren er klachten vanuit de naburige woonkern over lawaaihinder.
- Bij M-Design waren de problemen momenteel beperkt, maar hadden er volgens de eigenaar in de jaren voordien duizenden meeuwen (onduidelijk in hoeverre deze schatting realistisch is) gebroed die zorgden voor een enorme hoeveelheid afval (uitwerpselen, nestmateriaal, etensresten), lawaaihinder en agressie.

Alle bedrijven hadden in het verleden reeds gepoogd om de meeuwen weg te krijgen of proberen dit nog altijd. We geven hierbij mee dat verstoring van broedende meeuwen en de vernietiging van nesten wettelijk verboden is, tenzij daarvoor een uitzondering werd bekomen bij ANB.

- CNH Industrial had geprobeerd om de meeuwen af te schrikken (o.a. met geluid en frequente verstoring van de daken) maar alle maatregelen hielpen slechts tijdelijk. Afbraak en vernieuwing van de oude asbestdaken zorgde in eerste instantie voor een afname van het aantal broedkoppels, maar anno 2017 werd er ook op de nieuwe dakdelen gebroed.
- Bij Packo Inox/Agri werden in het verleden eieren geprikt zodat die onvruchtbaar worden.
- M-Design had op grote schaal de meeuwen verstoord (zowel tijdens het broedseizoen als daarbuiten) waarbij een heel scala aan technieken was gebruikt (geluid van roofvogels, afschieten van vuurpijlen, ...). Ook werden jaren na elkaar (en nog altijd) systematisch en op regelmatige basis alle nesten verwijderd.

Het is onduidelijk of het aantal meeuwen op het Zedelgemse grondgebied is afgenomen door de versturende maatregelen die door de bedrijven in de voorbije jaren werden genomen. Enerzijds omdat we niet weten hoe realistisch de eerdere schatting ("duizenden broedende meeuwen") op de daken van M-Design is. De aanwezigheid van louter rustende meeuwen kan een vertekend beeld gegeven hebben. Anderzijds omdat de verstoorde meeuwen zich ook naar andere daken (bijvoorbeeld van CNH Industrial) kunnen hebben verplaatst, waardoor de totale aantallen mogelijk niet zijn afgenomen.

Zilvermeeuw - Glenn Vermeersch

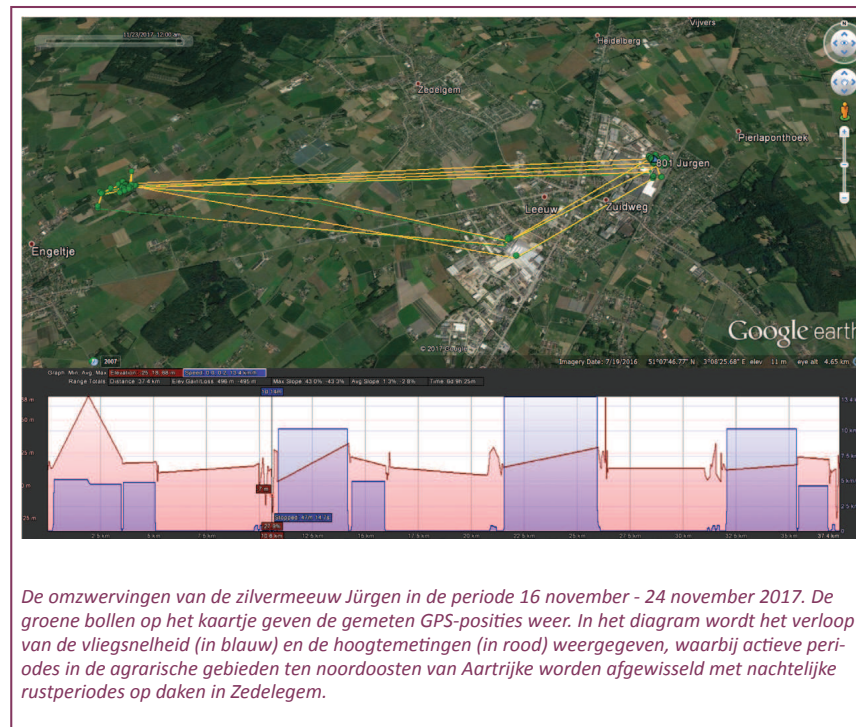
Zedelgemse daken als geschikt broedgebied

Het is niet helemaal duidelijk wat Zedelgem zo aantrekkelijk maakt voor grote meeuwen. Wat in eerste instantie waarschijnlijk een rol speelde is de aanwezigheid van oude, slecht onderhouden asbestdaken. Die daken bieden een ideale ondergrond om nesten te bouwen, zeker wanneer er her en der wat vegetatie staat. Maar ook nu die daken recentelijk grotendeels zijn vernieuwd, blijven de meeuwen er broeden (of pogingen doen hiertoe). Naast broedgelegenheid hebben de meeuwen voldoende voedsel nodig. In principe kunnen ze dat halen in de ruime omgeving van het nest (tot vele tientallen kilometers daarvandaan) en verschilt het aanbod dus niet zoveel van het aanbod voor de Oostendse en Zeebrugse broedvogels. Het voedsel wordt gezocht in erg divers habitat zoals weilanden, akkers, stedelijke gebieden, zee (vissersboten), strand en industrie (zie Stienen et al. 2016). Mogelijk zorgde de aanwezigheid van het slachthuis in Zedelgem (actief tot 2012) in eerste instantie nog voor een extra aantrekking.

Het is niet onwaarschijnlijk dat meeuwenkolonies ontstaan via de kennis die de vogels opdoen uit hun verblijf in de rustgebieden. Deze kunnen soms op grote afstand van de kolonies liggen. Door de aanwezigheid van grootschalige bedrijven heeft Zedelgem relatief grote oppervlaktes aan rustige daken die uitermate geschikt zijn als rustgebied. Ook buiten het broedseizoen trekken die waarschijnlijk grote aantallen meeuwen aan, maar tellingen van het aantal rustende meeuwen ontbreken vooralsnog. Wanneer die vogels eenmaal ondervinden dat die daken rustig en predatorvrij zijn en in de omgeving voedsel voorradig is, zullen er vanzelf enkele individuen overgaan tot broedpogingen op die locatie. Tijdens onze aanwezigheid op de daken van CNH Industrial stelden we vast dat de kolonievogels zich concentreerden op een bepaald deel van het bedrijf, maar dat er ook veel grote meeuwen (vooral jonge vogels) rustten op de overige daken.

Zedelgemse daken als rustgebied

Het Lifewatch onderzoek van INBO, UGent, UAntwerpen, VLIZ en UvA waarbij grote meeuwen werden uitgerust met GPS-zenders van het type UvA-BiTS (Stienen et al. 2016) laat zien dat de daken in Zedelgem ook buiten het broedseizoen regelmatig gebruikt worden door grote meeuwen. De zilvermeeuw Jürgen bijvoorbeeld, bevond zich van 16 november tot 24 november in Zedelgem (Figuur 1). In de namiddag van 16 november bezocht hij een akker/weiland ten westen van Zedelgem om te foerageren. Rond 15 uur vloog hij richting Zedelgem. Rond 16 uur heeft hij kort (ongeveer een uur)

gerust op een dak van een bedrijf vlak bij de Kuilputstraat om daarna door te vliegen naar één van de daken van CNH Industrial waar hij de nacht heeft doorgebracht. De volgende dag vloog hij rond 9 uur 's ochtends weer naar hetzelfde agrarische gebied ten westen van Zedelgem. De dagen daarna werd exact datzelfde patroon gevolgd, namelijk: overdag foerageren, in de namiddag kort rusten aan Kuilputstraat en dan slapen op New Holland. Jürgen doet dit feitelijk al elke winter sinds hij in de zomer van 2013 werd gevangen op de vismijn van Oostende. Ook een aantal andere gezenderde zilvermeeuwen (Wendy, Stephanie, Mia, Fien, Dré en Claude) maken in de winter regelmatig gebruik van de daken in Zedelgem en ook zij foerageren vooral in het agrarisch gebied rond Aartrijke. Andere individuen komen slechts sporadisch of zelfs nooit in Zedelgem. In totaal werden er 29 gezenderde zilvermeeuwen 1 keer of meerdere keren waargenomen in of rond Zedelgem, wat maar liefst 76% van alle gezenderde zilvermeeuwen is. Dit zijn dus geen Zedelgemse broedvogels, maar individuen die in Zeebrugge of Oostende broeden en slechts op winterbezoek waren in Zedelgem. Van de 112 Kleine

mantelmeeuwen die in Oostende, Zeebrugge en Vlissingen als broedvogel gevangen en gezenderd werden, bezocht 42% tijdens de trekperiodes (maart-april en augustus-oktober) één of meerdere keren Zedelgem en omgeving. Kleine mantelmeeuwen lijken de gemeente Zedelgem vooral te gebruiken als rustplaats en niet zozeer om te foerageren in de omliggende agrarische gebieden.

Conclusies

In vergelijking met het aantal broedparen in Zeebrugge, Oostende en Brugge is het huidige aantal broedende meeuwen in Zedelgem eerder beperkt. Mogelijk worden de daken in Zedelgem wel frequent gebruikt door rustende meeuwen, maar daarover zijn geen cijfers bekend.

Het onderzoek toont aan dat de kolonie in Zedelgem een connectie heeft met naburige kolonies, tot in Nederland toe. Het is aannemelijk dat Zedelgem vooral verstoorde broedvogels en jonge vogels uit Zeebrugge heeft aangetrokken. Het feit dat er maar 9 geringe individuen werden waargenomen laat echter niet toe om hierover kwantitatieve uitspraken te doen.

De Zedelgense 'case' maakt nogmaals duidelijk dat grootschalige verstoring op de ene plaats gemakkelijk kan leiden tot vestiging op een andere plaats. Zeker zilvermeeuwen gaan daarbij geregeld over tot solitair broeden (dus niet langer in kolonieverband) en vestigen zich soms in woonkernen. Aangehouden verstoring kan lokaal de gewenste effecten opleveren, maar leidt op grotere schaal meestal tot verplaatsing van de problemen. In feite is dit een grootschalig fenomeen dat zich uitstrekt over de gehele metapopulatie (d.i. Noord-Frankrijk, België, Zuidwest- Nederland en Zuidoost-Engeland). Grote meeuwen kunnen meer dan 20 jaar oud worden en zullen na verstoring op zoek gaan naar nieuwe broedgelegenheid of zullen zich aansluiten bij bestaande kolonies binnen de metapopulatie. Momenteel staan de belangrijkste Vlaamse kolonies in Zeebrugge, Oostende en Brugge onder grote druk waardoor het erg waarschijnlijk is dat het aantal broedparen elders langs de kust en in het binnenland in de toekomst nog zullen toenemen.

Onderzoek met GPS-zenders maakt duidelijk dat de daken in de gemeente Zedelgem veelvuldig worden gebruikt om te rusten en te slapen. Dat geldt waarschijnlijk niet alleen voor Zedelgem, maar voor geheel West-Vlaanderen waar rustige platte daken in

overvloed zijn (denk bijvoorbeeld aan industriegebieden en winkelzones). Het blijft voorlopig de vraag hoeveel grote meeuwen gebruikmaken van platte daken en in welke mate dat aanleiding kan geven tot het ontstaan van nieuwe broedgebieden voor grote meeuwen.

Referenties

*Stienen, E.W.M., Desmet, P., Aelterman, B., Courtens, W., Feys, S., Vanermen, N., Verstraete, H., Van de walle, M., Deneudt, K., Hernandez, F., Houthoofd, R., Vanhoorne, B., Bouten, W., Buijs, R.-J., Kavelaars, M., Müller, W., Herman, D., Matheve, H., Sotillo, A., & Lens, L. (2016). GPS tracking data of Lesser Black-backed Gulls and Herring Gulls breeding at the southern North Sea coast. *ZooKeys* 555: 115-124.*

*Stienen, E. & Martens, D. 2016; Telling van de meeuwenpopulatie in de omgeving van Ouland in de Antwerpse haven. *Vogelnieuws* 26: 22-25.*

*Stienen, E., Courtens, W., Van de walle, M., Vanermen, N. & Verstraete, H. (2017). Monitoring van kustbroedvogels in de SBZ-V 'Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist' en de westelijke voorhaven van Zeebrugge tijdens het broedseizoen 2016. *Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, 2017(21).**